

Programma

Gelderse Biodiversiteitsdag 2021

Vrijdag 12 november
Online van 9.30 - 15.00 uur

≡ provincie
Gelderland

Instructie

Het afwisselende programma van de online Gelderse biodiversiteitsdag bevat vele lezingen gericht op de biodiversiteit en het natuurbeheer in Gelderland.

In verband met het aanscherpen van de Coronamaatregelen die dinsdag 2 november 2021 tijdens de persconferentie zijn medegedeeld, hebben wij besloten om de Gelderse biodiversiteitsdag niet fysiek door te laten gaan. De voornaamste reden is dat we geen 1,5 meter afstand kunnen garanderen op het Huis der Provincie voor de 200 deelnemers die zich hadden aangemeld. Wel laten we de dag online doorgaan!

In dit programmaboekje vindt u de beschrijvingen van alle lezingen.

Hoe laat is welke lezing en waar vind ik de link?

Op www.gelderland.nl/Evenementen/Gelderse-Biodiversiteitsdag vindt u in het blokkenschema alle tijdstippen. Als u op een lezing klikt, opent de online lezing via MsTeams.

Technische problemen?

Komt u er echt niet uit? Of niet in de online omgeving?

Bel dan met 026 359 90 92.

Voorwoord

Een roedel wolven in Gelderland! Dat toont de veerkracht van de Gelderse natuur. En de kansen die natuurherstel ons biedt. En die kansen willen en moeten we benutten. Daar werken we hard aan met elkaar. Recent onderzoek laat zien dat de algemene afname van de biodiversiteit in Gelderland is gestopt. Dat is goed nieuws! Maar we zijn er nog niet. Het herstellen en versterken van de biodiversiteit blijft van hoge urgentie voor de provincie Gelderland. We zetten ons in voor natuurherstel binnen onze natuurgebieden, maar ook steeds meer voor meer biodiversiteit in het landelijk gebied en in steden en dorpen. Dat doen we nooit alleen, maar altijd samen met partners en organisaties en zij weer met vele vrijwilligers. Daar zet u zich voor in! De provincie Gelderland is erg blij met uw inzet. Om u hiervoor te bedanken, om u te inspireren en om (u) te ontmoeten, bieden wij u ook dit jaar weer een gevarieerd programma aan op onze Gelderse biodiversiteitsdag.

Ik wens u een hele fijne en inspirerende dag.

Ernst Boere

Programmamanager Natuur
Provincie Gelderland

Lezingen

Lezing: 6 jaar wolven in Gelderland – wat wordt er van ons gevraagd?

Martin Drenthen (Radboud Universiteit Nijmegen)

In het huidige faunabeheer gaan we ervan uit dat een strikte scheiding tussen natuur en cultuurlandschap veel problemen kan oplossen; en voor veel dieren werkt dat meestal ook. Het is relatief gemakkelijk om samen te leven met dieren met een relatief klein territorium die zich redelijk voorspelbaar gedragen. Maar de wolf kleurt bij uitstek buiten de lijntjes, en stelt ons daarmee voor nieuwe problemen. Wolven zijn intelligent en flexibel en hebben zoveel ruimte nodig, dat er in het Nederlandse landschap altijd overlap zal zijn tussen hun territorium en dat van ons. Wolven negeren het onderscheid tussen cultuur en natuur dat voor ons zo belangrijk is. Ze claimen een plek in het landschap dat wij tot voor kort als ons eigen exclusieve domein beschouwden. De wolf dwingt ons in te zien dat wij het landschap delen met andere soorten, of we dat nu willen of niet, en dat we ook voortdurend met andere soorten communiceren, vaak zonder ons daarvan bewust te zijn. En daarmee zorgt de wolf ervoor dat we op een andere manier moeten leren nadenken over onze relatie met wilde dieren en over onze eigen plek in het landschap.

Lezing: Controverses rondom roofdieren

Glenn Lelieveld (Zoogdierverseniging)

De laatste decennia is in Europa een opmars en grotere spreiding te zien van wilde dieren. Denk bijvoorbeeld aan de wolf en de goudjakhals, beide soorten zijn afgelopen jaren in ons land waargenomen. Soorten waar iedereen een mening over heeft, maar weinig bekend van is. Welke controverses kloppen over deze dieren en welke zijn fabels?

Lezing: Insectenachteruitgang: lessen voor de biodiversiteit in het landelijke gebied

Hans de Kroon (Radboud Universiteit Nijmegen)

Het nieuws dat we over minder dan 30 jaar driekwart van onze vliegende insecten zijn kwijtgeraakt sloeg vier jaar geleden in als een bom. Wat hebben we in tussentijd geleerd over de oorzaken van deze achteruitgang? En wat betekent dit voor de rest van de biodiversiteit en de maatregelen die genomen kunnen worden om de trend te keren? Hans de Kroon, een van de auteurs van de oorspronkelijke studie, geeft een overzicht en kijkt naar de kansen die Gelderland biedt.

Lezing: Toekomst voor ecologisch bermbeheer met Kleurkeur

Anthonie Stip (De Vlinderstichting)

Er is veel te doen over het beheer van bermen, dijken en groenstroken. Het beheer gaat nogal eens mis. Vaak onbedoeld, maar met negatieve effecten voor onze planten en dieren. Kunnen we het tij keren? Met het keurmerk Kleurkeur van De Vlinderstichting en Stichting Groenkeur kunnen opdrachtgevers en aannemers echt verschil maken. In deze presentatie wordt geïllustreerd waarom ecologisch bermbeheer de toekomst heeft en welke rol Kleurkeur hierin kan spelen.

Lezing: Maatregelen tegen droogte in de Achterhoek

Matthijs de Vos (Waterschap Rijn en IJssel)

We hebben drie droge jaren achter de rug waarbij veel beken en riviertjes zijn drooggevallen met alle gevolgen van dien. Het waterbeheer in Nederland is al eeuwen gericht op het snel afvoeren van water. Langzaam begint door te dringen dat we het waterbeheer moeten aanpassen om regenwater langer vast te houden. Waterschap Rijn en IJssel voert verschillende experimenten uit om verdroging van de Achterhoek te verminderen. In deze presentatie wordt ingegaan op het probleem en een aantal oplossingen.

Lezing: Doen, leren, beter doen: monitoring voor het Deltaplan

Sander Turnhout (SoortenNL)

Veel bestuurs- en beleidsprocessen dragen het adagium 'meten is weten' hoog in het vaandel. Maar is dat eigenlijk wel zo? In Nederland meten we zo'n beetje alles wat los en vast zit, maar herstel van de biodiversiteit blijft toch vaak uit. Op welke manieren kun je monitoring organiseren zodat het wél stuurt op verbetering? In deze lezing gaan we na een korte theoretische inleiding gelijk interactief de diepte in: wat gebeurt er bij jou in de buurt en op welke manier kan dat beter?

Lezing: Invasieve exoten: tuin er niet in!

Michiel Verhofstad (FLORON)

Sommige uitheemse tuinplanten kunnen gaan woekeren en voor problemen zorgen als ze uit de tuinen ontsnappen. In samenwerking met verschillende organisaties hebben we voor deze woekerplanten een veilig en mooi alternatief gezocht. In deze lezing laten we zien hoe we dit hebben aangepakt en hoe we deze informatie voor iedereen toegankelijk hebben gemaakt. Deze informatie is namelijk voor iedereen gratis te raadplegen via www.tuinernietin.nl, want: Invasieve Exoten: Tuin er niet in!

Lezing: Invasieve exoten bestrijden met burgers (Wiedewiedenweg brigades)

Annerie Rutenfrans (Adviesbureau Beleef & Weet)

Preventie en acuut ingrijpen bij actuele waarnemingen is van groot belang om te voorkomen dat invasieve exoten zich verder verspreiden. Dit is voor bepaalde soorten invasieve exoten goed te organiseren met brigades van betrokken burgers. Deze lezing gaat over onze Nijmeegse ervaring hiermee.

Lezing: De wrattenbijter in het akkernetwerk in Gelderland

René Krekels, Peter Hoppenbrouwers en Jeroen van Leeuwen (Bureau Natuurbalans – Limes Divergens & Provincie Gelderland)

De wrattenbijter kwam in Gelderland voor op droge heide, heischrale graslanden en kruidenakkers. Momenteel is de soort alleen nog maar te vinden in de kruidenakkers van Staatsbosheer in de Overasseltse en Hatertse vennen. Hoogste tijd voor actieve(re) soortenbescherming. Het leefgebied in de vennen is geoptimaliseerd door kruidenstroken rondom en in de akkers aan te leggen. Goed voor permanent geschikte eiafzet-plaatsen. Natuurlijke verspreiding naar nabij gelegen akkers is haast onmogelijk. Daarom is een kweekprogramma opgestart, met enclosures op locatie en een kweekgroep in de kassen van de Radboud Universiteit. De volgende stap is het verbinden van de leefgebieden. Met een lokaal landschapsplan worden de akkers duurzaam met elkaar verbonden. Invulling van dit ‘akkernetwerk’ biedt op termijn duurzame natuurwaarden voor de wrattenbijter, overige fauna en akkerplanten. De presentatie toont je de ontwikkelingen tot nu, voor de wrattenbijter maar ook voor andere kenmerkende soorten.

Lezing: De flora stadregisseur: steden als botanisch bolwerk

Ton Denters (urbaan ecoloog, stedelijk groenadviseur Gemeente Amsterdam / auteur Stadsflora v/d Lange landen)

De stad wordt gezien als mensenwerk. Alles lijkt gepland, maar er is een andere werkelijkheid. Steden zijn evenzeer het domein van een spontane flora, die haar eigen gang gaat. Als we een plek even uit handen geven, neemt de natuur het over. In no-time wordt de aanzet gegeven tot een weelderige plantengroei, waaruit zomaar een spontaan, door de natuur gecomponeerd stadsbos kan ontstaan. Het is primair de stadsflora die de versteende stad tot een natuurdomein transformeert. Deze dringt overal door: in straatputten tot op groendaken. De stad telt veel mobiele soorten, die snel een nieuw milieu kunnen innemen. De stad is daarnaast het domein van zeldzame, kwetsbare soorten, een bolwerk van biodiversiteit. In binnensteden is botanisch erfgoed te vinden; historische stadskruiden, medicinale planten die hier zijn thuisgeraakt. Enkele ingrediënten van de lezing: wat zijn de bijzonderheden en eigenaardigheden van stadsflora, wildgroei versus onkruid, en de toekomst in (nieuwe) stedelijke ontwikkelingen.

Lezing: Bevers en hoogwater

Vilmar Dijkstra (Zoogdiervereniging)

De bever heeft zijn plek weer veroverd in het Nederlandse landschap en vooral ook in het Rivierengebied. Daar moeten we blij mee zijn vanwege zijn belangrijke rol rond de biodiversiteit. Maar er zijn ook risico's verbonden aan de aanwezigheid van deze grote graver langs onze rivieren. Vooral tijdens hoogwaters kunnen er problemen optreden, waarbij bevers bij gebrek aan hoogwatervluchtplaatsen in de primaire kering kunnen gaan graven met alle gevolgen van dien. Er ligt dan ook een flinke opgave om deze risico's zo snel mogelijk beheersbaar te houden. In deze lezing wordt ingegaan op de mogelijkheden die er zijn om de risico's beheersbaar te houden en wat er momenteel wordt gedaan om daarvoor te zorgen.

Lezing: Ziekten bij amfibieën. Wat kunt u doen?

Annemarieke Spitzen (RAVON)

Een cryptische invasieve chytride schimmel *Batrachochytrium salamandrivorans* (Bsal) bedreigt de Nederlandse, en de wereldwijde, diversiteit aan salamanders. Deze schimmel werd voor het eerst in 2013 in Nederland ontdekt en kent zijn oorsprong in Azië. De populatie vuursalamanders in Zuid-Limburg is als gevolg van besmetting met de schimmel met 99,9% achteruitgegaan en vertoont nog geen tekenen van herstel. Doordat deze schimmel een ingekapselde fase kent die drijft op het water, kan deze zich via watergangen gemakkelijk verspreiden. De schimmel kan zich ook hechten aan materialen, waardoor het intensief reinigen van veldmaterialen essentieel is om de opmars te stoppen. Wat is nu de status van de schimmel in Nederland en in Europa? Weten we al meer over manieren van verspreiding, vectoren en over de impact op populaties? Deze presentatie geeft een overzicht van de actuele kennis en gaat in op de mogelijkheden voor vrijwilligers om verspreiding te voorkomen.

Lezing: Bosbeheer: verschuiving in soortensamenstelling

Jan den Ouden (WUR)

Door klimaatverandering zal de soortensamenstelling en groei van bossen veranderen, met mogelijk grote gevolgen voor de biodiversiteit, het productievermogen en de koolstofvastlegging. Het bosbeheer zal zich nu al moeten inspannen om de basis te leggen voor een veerkrachtig bos dat onder de nieuwe klimaatomstandigheden de gewenste ecosystemediensten duurzaam kan blijven leveren. Belangrijke aspecten daarbij zijn het ondersteunen en versterken van het natuurlijke aanpassingsvermogen van aanwezige soorten, en het assisteren van versnelde migratie van zuidelijke soorten.

Lezing: Hoe houden we onze wilde planten wild?

Edwin Dijkhuis (FLORON)

Om de achteruitgang van de biodiversiteit te keren wordt er massaal actie ondernomen. Het toepassen van kant en klare zaadmengsels is daarbij favoriet. Ze bieden ‘instant’ stuifmeel en nectar voor onze in aantal afnemende bijen en vlinders. Maar wat voor effecten heeft het zaaien van zaden op natuur en landschap en op onze wilde flora? In deze presentatie plaatsen we “inzaaien” in historisch perspectief. Met een aantal voorbeelden maken we duidelijk dat inzaaien niet zonder haken en ogen is.

Lezing: Waterschappen willen meer bloemrijke dijken

Jaap Bronsveld (Waterschap Rivierenland)

Bestaat het dilemma van veilige dijken en biodiversiteit? Hoe kan een waterschap een goede standplaats aanleggen voor gewenste streefbeeld(en)? En wat zijn mogelijkheden bij het beheer om dit verder te ontwikkelen? In deze lezing schetst Jaap basale principes waar waterkeringbeheerders mee kunnen werken bij de aanleg. Zoals een goede substraatlaag en ideaal zadenmengsel. En waar ze rekening mee te houden hebben omdat dijken ook veilig moeten zijn. Want gefaseerd maaien is een waardevolle bijdrage aan het behoud van insecten, maar hoe werkt dat op dijken? Het is een lezing in vogelvlucht om principes toe te lichten. Maar ook komen hele praktische adviezen en maatregelen aan bod.

Lezing: Boeren en vrijwilligers werken aan het streekeigen landschap in Gelderland

Boki Luske (Stichting Landschapsbeheer Gelderland)

Door de intensivering van grondgebruik en schaalvergroting in de landbouw staat de biodiversiteit in het boerenbuitengebied onder druk. Op landelijke schaal wordt op allerlei manieren geprobeerd om boerenlandsoorten en -landschappen te herstellen. In onze provincie zal Stichting Landschapsbeheer Gelderland samen met partners van het Actieplatform Natuurinclusieve Landbouw Gelderland en geïnteresseerde boeren ook aan de slag gaan met biodiversiteitsherstel. Wij doen dit door te focussen op herstel van het streekeigen landschap op het boerenbedrijf, omdat dit een onmisbaar biotoop vormt voor aanwezige soorten. Boeren krijgen hiervoor een advies via een natuurbedrijfsplan en een agroforestry-beplantingsplan. Ook werken we aan een systematiek die de aanwezigheid van kenmerkende landschapselementen op het bedrijf in beeld brengt (kritische prestatie indicatoren voor streekeigen landschap) en zetten we in op het versterken van lokale netwerken van boeren, burens, inwoners en vrijwilligers. Wilt u meer weten over onze aanpak en meedenken over deze maatschappelijke opgave? Neem dan deel aan deze workshop. Neem alvast een kijkje op www.natuurinclusivelandbouw gelderland.nl.

Lezing: Herkennen blauwe juffertjes

Kars Veling (De Vlinderstichting)

Als je langs een sloot of vijverrand loopt zie je ze vaak wegzweven, de fragiele en slanke blauwe juffertjes. Maar welke soort was het? Een juffertje heeft wel 500 kenmerken en je kunt zo snel niet alles in je opnemen. Daarom is het handig om te weten welke drie of vier kenmerken er echt toe doen, zodat je weet waar je op moet letten. Dan hoef je nog niet eens te weten welk kenmerk bij welke soort hoort, want dat zoek je gewoon op in de herkenningskaart die je meekrijgt op deze workshop.

Lezing: Vogels in de stad: wat kun je doen aan bescherming en hoe monitor je dat?

Jan Schoppers (Sovon)

Vogels zijn alom aanwezig in urbaan gebied en van de fauna het meest zichtbaar. De bebouwde kom is zelfs één van de meest vogelrijke landschappen van ons land. Een aantal soorten is zelfs afhankelijk van onze woonomgeving zoals de huismus, gierzwaluw en zwarte roodstaart. Andere soorten hebben zich in de vorige eeuw aangepast en zijn nu meer in het stedelijk gebied aanwezig zoals ekster, houtduif en putter. De merel was in het begin van de vorige eeuw een schuwe bosvogel, maar tegenwoordig is urbaan gebied de favoriete habitat. Watervogels komen veel voor in urbaan gebied, maar ook opvallend veel exoten. Om welke soorten gaat het? Waarom doen ze het zo goed in onze omgeving? Maar niet alle soorten gaat het voor de wind, 'Meten is weten' is daarom het credo van Sovon. Urbane vogelsoorten staan tegenwoordig veel meer in de kijker bij de waarnemers van Sovon. De uitkomsten van die onderzoeks- en telprojecten leidt weer tot betere bescherming van vogels en ook verbetering van onze eigen leefomgeving.

Lezing: Social media: maak je waardevolle werk zichtbaar

Marieke Ankoné (IVN Gelderland)

Zichtbaarheid is belangrijk. Om jouw activiteiten te promoten, om vrijwilligers te werven, om financiering te krijgen, om jouw enthousiasme te delen. Wil je meer zichtbaarheid voor jouw organisatie en activiteiten? In deze workshop krijg je praktische tips over het inzetten van social media. Leer meer over de verschillende kanalen (Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn) en hoe je aantrekkelijke content creëert voor jouw volgers. Zodat je het podium krijgt dat jouw waardevolle (vrijwilligers) werk, in en voor de Gelderse natuur, verdient.

Lezing: Werken met de wildcamera

Sil Westra (Silvavir ecologisch advies)

In kleine groepjes praktisch aan de slag met alle aspecten van wildcamera onderzoek. Tijdens deze workshop is er uitgebreid ruimte voor het bekijken en testen van verschillende typen wildcamera's en het stellen van vragen over onderzoeksopzet, geurstoffen, beeldverwerking, etc.

Lezing: Kennismaken met 'Leer je Groen'

Nancy Wielenga (Staatsbosbeheer)

'Leer je Groen' is het e-learningplatform (website) voor iedereen die actief is bij een natuurorganisatie. Zowel vrijwilligers als beroepskrachten kunnen via 'Leer je Groen' digitaal hun kennis vergroten. In korte modules krijg je basisinformatie over diverse onderwerpen die je tegenkomt in je (vrijwilligers)werk in het beheer, omgaan met publiek of monitoring. Voorbeelden zijn: 'Biodiversiteit op het erf', 'Kringlopen in de natuur' en 'Bijen en bijvriendelijk beheer'. Deze workshop is een eerste kennismaking met 'Leer je Groen' voor iedereen die nog niet weet hoe het werkt. Eerst geeft Nancy Wielenga een korte presentatie over 'Leer je Groen'. Daarna ga je zelf aan de slag met een module naar keuze. Na het volgen van deze workshop weet je hoe het platform werkt en kun je thuis doorleren totdat je groen ziet!

N.B.: Deze lezing wordt 2x achter elkaar gegeven.

Lezing: Zeldzame en bedreigde wilde inheemse bomen in bossen en houtwallen

Bert Maes (Ecologisch Adviesbureau Maes)

Na de plenaire opening op het provinciehuis vertrekken we met een busje naar de Velperwaarden waar Bert Maes laat zien hoe de bossen in Gelderland eruitzien. We zijn een land van bosbouwers en sierbeplanting. Toch bestaat er nog erfgoed van wilde bossen van duizenden jaren oud, zelfs ouder dan de hunebedden. Naar schatting nog zo'n 3% en vooral ook in Gelderland. Wilde inheemse bomen zijn krachtig, ze hebben vele eeuwen overleefd en kunnen bij klimaatsveranderingen extra belangrijk worden. De toekomst van dit groene erfgoed is niet verzekerd; wilde bomen blijken een soort van blinde vlek in het natuurbeheer. Herkenning, kennis en beheer is daarom noodzakelijk. In de eeuwenoude houtwallen en heggen van de Velperwaarden zien we o.a. geknotte schietwilgen en essen en als haagstruiken de eenstijlige meidoorn, hondsroos, beklierde hondsroos, wilde kardinaalsmuts en bitterzoet. Het zijn niet de rechte bomen van de oerwouden, maar de bomen en struiken met een lange veelzijdige geschiedenis van gebruik door mensen met hakhout, haag- en knotbeheer. Een mix van natuur en cultuurhistorie. Bert Maes zal met veel plezier zijn kennis hierover met u delen tijdens deze excursie. Na de excursie rijden we met het busje terug naar het provinciehuis.

#geldersebiodiversiteitsdag

Provincie Gelderland

Markt 11

6811 CG Arnhem

Postbus 9090

6800 GX Arnhem

026 359 99 99

provincieloket@gelderland.nl

www.gelderland.nl